

Psychopatologia i terapie sprawców przestępstw - zajęcia nr 5

rok akademicki 2019/2020

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet
Wrocławski

Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii

KATEDRA PRAWA KARNEGO WYKONAWCZEGO

Wybrane przykłady terapii prowadzonych w zakładach karnych

Działalność terapeutyczna w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności wynika z faktu, że do zakładów karnych trafia duża liczba osób z zaburzeniami w funkcjonowaniu psychicznym, co potęguje ich niedostosowanie zarówno do warunków izolacji penitencjarnej, jak i do życia po opuszczeniu zakładu karnego.

Wprowadzenie :

- ▶ Prowadzenie specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych, jako jedno z podstawowych zadań realizowanych przez Służbę Więzienną jest zjawiskiem bardzo dynamicznym.
- ▶ Wymaga dopasowania i wypracowania stosowanych metod do zmieniających się warunków i ciągłego poszukiwania nowych rozwiązań.
- ▶ Realizowane procesy terapii opierają się na ugruntowanych metodach, a jednocześnie są wyrazem poszukiwań ciągle nowych i skutecznych sposobów pracy z osobami zakwalifikowanymi do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym.
- ▶ Ostatecznym celem terapii, bez względu na jego specyfikę i stosowaną metodę, jest wzbudzenie w skazanym nadziei na lepsze życie oraz wskazanie alternatywnych sposobów widzenia zarówno samego siebie, jak i świata.

Wybrane przykłady terapii prowadzonych w zakładach karnych

Działalność terapeutyczna w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności wynika z faktu, że do zakładów karnych trafia duża liczba osób z zaburzeniami w funkcjonowaniu psychicznym, co potęguje ich niedostosowanie zarówno do warunków izolacji penitencjarnej, jak i do życia po opuszczeniu zakładu karnego.

Wybrane formy terapii, które zostaną omówione w ramach niniejszej prezentacji:

- ▶ Psychoterapia/ Psychoedukacja/ Psychokorekcja
- ▶ Terapia uzależnień
- ▶ Terapia sprawców przestępstw przemocy w rodzinie
- ▶ Teatrotterapia

Terapia uzależnień

Terapia uzależnień w zakładzie karnym jest uzasadniona istnieniem silnych związków między używaniem substancji psychoaktywnych – szczególnie alkoholu – a przestępczością.

- ▶ **Dotyczy skazanych uzależnionych od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych**
- ▶ Uzależnienie od substancji psychoaktywnych jest przewlekłym zaburzeniem behawioralnym
- ▶ Wysokie prawdopodobieństwo sięgania po substancje odurzające występuje bowiem u jednostek z osobowością antyspołeczną
- ▶ Problemy z nadużywaniem lub uzależnieniem od substancji psychoaktywnych wpływają negatywnie na proces adaptacji więźnia do warunków zakładu karnego.
- ▶ Przymusowa abstynencja skutkuje różnego rodzaju trudnościami w funkcjonowaniu skazanych – przede wszystkim problemami emocjonalnymi, stanami napięcia i drażliwości, konfliktowością i brakiem krytycyzmu

Terapia uzależnień

Terapia uzależnień w zakładzie karnym jest uzasadniona istnieniem silnych związków między używaniem substancji psychoaktywnych – szczególnie alkoholu – a przestępczością.

- ▶ Uczestnictwo w zajęciach powinno służyć zmianom w funkcjonowaniu pacjenta.
- ▶ Na pierwszym etapie osoba powinna uzyskać świadomość utraty kontroli nad używaniem substancji psychoaktywnej, ponieważ dopiero wtedy dochodzi do załamania się zwartej konstrukcji stosowanych mechanizmów obronnych.
- ▶ Najważniejszym zadaniem terapeuty w tej fazie jest pomoc w przełamaniu zaprzeczeń pacjenta oraz jego wspieranie w kształtowaniu nowej tożsamości
- ▶ U części osób podejmujących terapię zaznacza się uległość wobec choroby i brak odpowiedzialności za własny rozwój.
- ▶ W trakcie leczenia u osób uzależnionych następuje stopniowa akceptacja własnej odpowiedzialności za powrót do zdrowia, zwiększa się szacunek do siebie i potrzeba bliskości z innymi ludźmi, ale jednocześnie pojawiają się nowe mechanizmy obronne w postaci zaprzeczania trudnościom.

Psychoterapia/Psychoedukacja/Psychokorekcja

Diagnoza terapeutyczna. Ochrona zdrowia psychicznego więźniów wymaga oszacowania występujących zaburzeń w tym zakresie, zarówno na początku, jak i w trakcie wykonywania kary. Diagnoza tego rodzaju powinna być ukierunkowana na dwa cele.

- ▶ Pierwszy z nich polega na selekcjonowaniu skazanych do odbywania kary w systemie terapeutycznym. Dotyczy to przede wszystkim osób z zaburzeniami psychicznymi i uzależnionych od substancji psychoaktywnych. W takim przypadku psycholog zajmuje się opisem i wyjaśnieniem istniejących trudności psychicznych osadzonego i oceną jego zdolności przystosowawczych do warunków izolacji więziennej.
- ▶ Natomiast drugi cel diagnozy terapeutycznej jest związany z wyodrębnianiem osób o dużym ryzyku samobójczym.

Psychoterapia/Psychoedukacja/Psychokorekcja

- ▶ W ramach psychologii klinicznej istnieje subdyscyplina kliniczno-penitencjarna, która jest skoncentrowana na problematyce dotyczącej sprawcy przestępstwa – diagnostyce, oddziaływaniach psychologicznych (poprawczych i terapeutycznych), działalności badawczej i poradnictwie
- ▶ Istotnym czynnikiem psychokorekcyjnym jest **wspólnota doświadczeń osób uczestniczących w zajęciach terapeutycznych**. Dzielenie się swoimi problemami z innymi skazanymi sprzyja poczuciu ulgi oraz tworzeniu zaufania i otwartości na drugiego człowieka.

Psycholog spełnia funkcję resocjalizacyjną wobec więźnia w wyniku realizacji trzech najważniejszych zadań:

1. opieki psychologicznej,
2. współorganizowania i realizowania zabiegów resocjalizacyjnych,
3. kształtowania środowiska więziennego.

Opieka psychologiczna - zadania związane z opieką psychologiczną wobec więźniów polegają zatem przede wszystkim na poradnictwie i pomocy w indywidualnych problemach.

Psychoterapia/Psychoedukacja/Psychokorekcja

Szczególne znaczenie stosowania psychologicznych programów o charakterze zespołowym – psychoterapii grupowej:

Terapia zespołowa służy rozwojowi społecznych umiejętności, ponieważ uczestnicy mogą nauczyć się kompetencji interpersonalnych na podstawie obserwacji zachowań innych skazanych. Psychoterapia grupowa zajmuje się również problemami emocjonalnymi.

- ▶ Skazany uzyskuje większą świadomość własnych reakcji emocjonalnych i uczy się wyrażać silne uczucia w taki sposób, aby nie zagrażać innym.

Równie ważnym elementem w ramach psychoterapii grupowej jest : analiza czynników egzystencjalnych związanych z rozpoznawaniem najważniejszych prawd życiowych – wartości życia, nieuchronności cierpienia i śmierci, istnienia innych ludzi, stawiania czoła problemom związanym z życiem i śmiercią, odpowiedzialności za własne postępowanie i życie.

- ▶ Dzięki takim zajęciom osadzony ma większą szansę, aby odnaleźć swoje miejsce w życiu, zarówno w warunkach więziennych, jak i na wolności

Terapie sprawców przestępstw przemocy rodzinnej

- ▶ Stosowaniu przemocy sprzyja przekonanie o skuteczności zachowań przemocowych jako sposobu rozwiązania trudności interpersonalnych i poczucie bezkarności własnego postępowania
- ▶ Popełnienie agresywnych czynów karalnych jest szczególnie prawdopodobne w sytuacji, gdy są one wzmacniane niewłaściwymi wzorami zachowania społecznego

Ze względu na czynniki motywacyjne zostały wyodrębnione dwa wzory przestępstw z użyciem przemocy.

- ▶ Pierwszy z nich jest związany z reaktywnym stosowaniem agresji. Czyn karalny jest najczęściej efektem długo hamowanego gniewu o ekstremalnym charakterze wobec osób bliskich – rodziny lub przyjaciół. Aktowi agresji towarzyszą zazwyczaj odurzenie alkoholem oraz konflikty interpersonalne.
- ▶ Drugi wzór agresywnych zachowań przestępczych dotyczy instrumentalnego stosowania przemocy przez osoby charakteryzujące się antyspołecznym zaburzeniem osobowości.

Terapie sprawców przestępstw przemocy rodzinnej

- ▶ Największe znaczenie w tym względzie mają indywidualne kontakty i spotkania z psychologiem
- ▶ Profilaktyka/ korekcja agresji i przemocy
- ▶ **Związek między uzależnieniem, a przestępczymi zachowaniami agresywnymi:** część teorii przyjmuje założenie, że intoksykacja chemiczna, następująca bezpośrednio przed popełnieniem czynu karalnego, wpływa przede wszystkim na osłabienie procesu samokontroli, a tym samym prowadzi do wzrostu agresywności i przestępstw z użyciem przemocy
- ▶ Stosowana przemoc ma najczęściej charakter psychiczny i/lub fizyczny, ale występuje również agresja o charakterze seksualnym
- ▶ Oddziaływania mają prowadzić do krytycznej oceny własnego postępowania, zwiększania kontroli emocjonalnej, korekcji nastawienia interpersonalnego, racjonalnego rozwiązywania konfliktów międzyludzkich, kształtowania odpowiedzialności za los bliskich i utrzymywania trzeźwości.

Oddziaływania prowadzone za pomocą:

1. programów mających na celu redukcję zachowań przemocowych,
2. programów nakierowanych na redukcję przemocy domowej

Teatroterapia

Arteterapia- najprościej definiowana jest jako terapia poprzez sztukę. Ze względu na swoją skuteczność stosowana jest w różnych dziedzinach sztuki, również w teatrze.

- ▶ Teatroterapia stanowi jedną z form terapii
- ▶ Jest sposobem oddziaływania na jednostkę w celu wyzwolenia negatywnych emocji i zmiany jej postawy.
- ▶ Ze względu na swoje walory terapeutyczne, teatroterapia jest często wykorzystywana w pracy z osobami niedostosowanymi społecznie, w tym również z osobami uzależnionymi od substancji psychoaktywnych.

źródło: <https://lublin.gosc.pl/doc/5282911.Jaskinia-filozofow-za-kratami>

Teatroterapia

Zalety teatroterapii :

- ▶ Łagodzi stres oraz negatywne emocje.
- ▶ Sprzyja do odreagowania stłumionych w sobie uczuć.
- ▶ Wpływa na poprawę samooceny osadzonych
- ▶ W warunkach zakładu karnego pozwala na otwarcie się na drugiego człowieka
- ▶ Pozwala osadzonym – przy użyciu prostych zabiegów – wyrazić przeżycia trudne do przekazania w jakikolwiek inny sposób
- ▶ Jest istotnym wzbogaceniem środowiska więziennego
- ▶ Nie wymaga pełnego psychologicznego otwarcia się i komentowania swoich wytworów, co mogłoby być zagrożeniem w więziennych realiach
- ▶ Umożliwia i wspiera otwarcie się oraz wyrażanie siebie w kontrolowany przez więźnia sposób
- ▶ Wspomaga twórczą aktywność w środowisku więzienia, zwiększa różnorodność bodźców i zapewnia możliwość emocjonalnego odreagowania
- ▶ Pozwala osadzonym na wyrażenie siebie w sposób akceptowalny zarówno dla kultury więzienia, jak i standardów świata za murami

Możliwe trudności terapeutyczne

Szczególna grupa: socjopaci / psychopaci

- ▶ Terapia socjopatów/psychopatów w warunkach więziennych stanowi bardzo złożone zagadnienie.
- ▶ Podstawą podejmowanych zadań korekcyjnych wobec jednostek socjopatycznych/ psychopatycznych powinna być diagnoza zmiennych osobowościowych oraz ich powiązania z czynnikami sytuacyjnymi

Trudności w oddziaływaniach korekcyjnych wobec tego rodzaju sprawców wynikają z kilku przyczyn:

- ▶ Cechy psychopatyczne kształtują się bardzo wcześnie w rozwoju osobniczym, a pobyt w więzieniu prowadzi do ich nasilenia – przede wszystkim do wzrostu pobudliwości i niesubordynacji, a jednocześnie do zmniejszenia samokontroli i samokrytycyzmu.
- ▶ Tego rodzaju skazani najczęściej uczestniczą w zajęciach wbrew swojej woli i spostrzegają działania terapeutyczne jako grę. W tej sytuacji celem więźnia jest oszukanie terapeuty poprzez udawanie skruchy i chęci odkupienia winy, a w końcu ostateczny powrót do wcześniejszych zachowań
- ▶ Natomiast trzecia trudność polega na tym, że psychopaci potrafią znakomicie symulować poprawę zachowania w sytuacji uzyskiwania korzyści – postępy w terapii znikają wówczas, gdy określone zachowanie przestaje być nagradzane.